

МИНОБРНАУКИ РОССИИ
ФГБОУ ВО «БАШКИРСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ БАШКИРСКОЙ ФИЛОЛОГИИ И ЖУРНАЛИСТИКИ

Утверждено:
на заседании кафедры
востоковедения и башкирского языкознания
протокол № 2 от «25» сентября 2019 г.

Зав. кафедрой Г.Р.Абдуллина

**ПРОГРАММА ВСТУПИТЕЛЬНОГО ИСПЫТАНИЯ
(БАШКИРСКИЙ ЯЗЫК)
ДЛЯ ПОСТУПАЮЩИХ В БАКАЛАВРИАТ
ПО НАПРАВЛЕНИЮ ПОДГОТОВКИ 45.03.01 «ФИЛОЛОГИЯ»**

Уфа

Цель проведения вступительного испытания – определение уровня подготовки абитуриентов, объективной оценки их способностей освоить образовательную программу высшего образования.

Задачи проведения вступительного испытания – определить, обладает ли абитуриент навыками башкирского правописания, а также основными знаниями в области теории башкирского языка, предусмотренными государственными стандартами среднего (полного) общего образования.

Форма проведения экзамена: Вступительное испытание по башкирскому языку сдается письменно в форме теста. Содержание тестовых заданий по башкирскому языку соответствует основным разделам по соответствующему предмету, включенным в программу среднего общего образования.

Длительность проведения экзамена: 2 астрономических часа (120 минут без перерыва).

Требования к знаниям и умениям абитуриентов

Программа составлена на основе федерального государственного образовательного стандарта среднего общего образования.

Варианты для вступительного испытания по башкирскому языку составлены в соответствии с типовой программой для поступающих в образовательные организации высшего образования и включают в себя основные разделы:

лексикология
фонетика
орфография
морфология
словообразование
синтаксис и пунктуация.

Абитуриент должен:

1. Знать:

- основные орфоэпические, лексические, грамматические, орфографические и пунктуационные нормы современного башкирского литературного языка;

2. Уметь:

- определять функционально-стилевую принадлежность слова;
- пользоваться нормами словообразования;
- употреблять грамматические формы слов в соответствии с литературной нормой и стилистическими особенностями создаваемого текста;

- различать предложения простые и сложные, обособляемые обороты, прямую речь и слова автора, цитаты;

- уметь пользоваться правилами правописания.

3. Владеть:

- основными теоретическими положениями в области орфографии, морфологии, синтаксиса и пунктуации;

- нормами словообразования.

Содержание программы вступительного испытания

1. Башкорт теле. Башкорт теленең башка төрки телдәренә кәрзәшлеге.
2. Әзәби тел төшөнсәһе. Хәзерге башкорт әзәби теле.
3. Фонетика. Башкорт телендә һузынкы өндәр системаһы (вокализм). Һузынкы өндәрҙе классификациялау принциптары.
4. Фонетика. Башкорт телендә тартынкы өндәр системаһы (консонантизм). Тартынкы өндәрҙе классификациялау принциптары.
5. Сингармонизм. Башкорт телендә сингармонизм күренешенә үзенсәлектәре. Сингармонизм төрҙәре.
6. Башкорт телендә өндәрҙең позицион үзгәреше (редукция, элизия, протеза, эпентеза, эпитеза).
7. Башкорт телендә өндәрҙең комбинаторлы үзгәреше (ассимиляция, диссимиляция, аккомодация, метатеза, диэреза).
8. Орфография. Башкорт орфографияһының төп принциптары.
9. Башкорт теленең диалекттары.
10. Әзәби тел һәм диалект. Диалекттарҙың әзәби телгә мөнәсәбәте.
11. Һүз төркөмдәре. Башкорт теленең һүз төркөмдәре системаһы.
12. Һүз составы. Тамыр һәм нигез һүзҙәр. Һүз яһаусы һәм һүз үзгәртеүсә ялғауҙар.
13. Исем. Исемдең категориялары. Исемдең һан категорияһы, уның төп үзенсәлектәре.
14. Исем. Исемдең эйәлек категорияһы. Эйәлек затының мәғәнәһе.
15. Исем. Исемдең килеш категорияһы. Килеш формаларының грамматик мәғәнәләре.
16. Сифат. Төп һәм шартлы сифаттар.
17. Һан. Һан төркөмсәләре. Һандарҙың дәрәжә язылышы.
18. Рәүеш. Рәүеш төркөмсәләре. Рәүештәрҙең дәрәжәләре.
19. Алмаш. Алмаштарҙың үз аллы һүз төркөмдәренә мөнәсәбәте, уларҙың мәғәнәһе. Алмаш төркөмсәләре.
20. Кылым. Кылымдың категориялары. Кылымдың яһалышы, кылымдарҙың яһалу юлдары.

21. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Хәбәр һөйкәләше. Уның төп грамматик мәғәнәһе. Хәбәр һөйкәләшенең заман формалары системаһы.
22. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Бойорок һөйкәләше.
23. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Шарт һөйкәләше.
24. Кылымдың һөйкәләш категорияһы. Теләк һөйкәләше, уның мәғәнә үзенсәлектәре.
25. Кылым. Кылымдарзың һан, зат һәм заман категориялары.
26. Кылым төркөмсәләре. Исем кылым.
27. Кылым төркөмсәләре. Сифат кылым.
28. Кылым төркөмсәләре. Уртаҡ кылым.
29. Кылым төркөмсәләре. Хәл кылым.
30. Ярзамсы һүз төркөмдәре. Теркәүестәр, бәйләүестәр, киҫәксәләр һәм уларзың төрҙәре.
31. Модаль һүзҙәр, уларзың лексик-семантик төркөмсәләре.
32. Ымлыҡтар һәм уларзың классификацияһы.
33. Һүз тураһында төшөнсә. Һүзҙең лексик һәм грамматик мәғәнәһе. Һүзҙең күп мәғәнәлелеге (полисемия).
34. Төп башкорт һүзҙәре һәм үзләштерелгән һүзҙәр. Актив һәм пассив лексика.
35. Омонимдар, омонимдарзың төрҙәре.
36. Синонимдар. Синонимдарзың төрҙәре.
37. Антонимдар. Антонимдар һәм антитезалар. Антонимдар һәм оксюморондар.
38. Фразеология. Ирекле һәм тоторокло һүзбәйләнештәр. Фразеологик берәмектәрҙең төрҙәре.
39. Синтаксис. Һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә.
40. Һүзбәйләнеш. Тезмә һәм эйәртеүле һүзбәйләнештәр.
41. Ябай һөйләм төрҙәре. Йыйнаҡ һәм таркау һөйләмдәр. Раҫлау һәм инкар итеү һөйләмдәре. Ике һәм бер составлы һөйләмдәр. Тулы һәм кәм һөйләмдәр.
42. Һөйләмдең баш һәм эйәрсән киҫәктәре.
43. Һөйләмдә һүзҙәр тәртибе. Һүз тәртибенең роле. Ыңғай һәм кире һүз тәртибе. Һөйләм киҫәктәренең урыны.
44. Тиң киҫәктәр, уларзың төрҙәре, һөйләм киҫәктәренең тиң булыуы өсөн төп шарт. Тиң киҫәктәрҙе үз-ара теркәүсә саралар. Тиң киҫәкле һөйләмдәр эргәһендә дөйөмләштәрәүсә һүзҙәр.
45. Һөйләмдең айырымланған эйәрсән киҫәктәре. Хәл әйтеме һәм уның айырымланыуы.
46. Бер составлы һөйләмдәр һәм уларзың төрҙәре. Бер составлы һөйләмдәрҙә баш киҫәктең бирелеше.

47. Кушма һөйләм тураһында дөйөм төшөнсә. Тезмә кушма һөйләм. Тезмә кушма һөйләмдә тыныш билдәләренәң куйылышы.

48. Эйәртеүле кушма һөйләмдәр. Эйәрсән һөйләмде баш һөйләмгә бәйләү саралары. Эйәрсән һөйләмдәрҙең төрҙәре.

49. Катмарлы синтаксик конструкциялар.

Әҙәбиәт:

1. Дмитриев Н.К. Башкорт теленең грамматикаһы. – Өфө, 2007.
2. Зәйнуллин М.В. Хәзерге башкорт әҙәби теле. Морфология. – Өфө: Китап, 2005.
3. Ишбулатов Н.Х. Әхтәмов М.Х. Хәзерге башкорт теле. Фонетика, графика, орфография, орфоэпия, грамматиканың төп төшөнсәләре, морфемика, морфонология, һүзьяһалыш. – Өфө, 2002.
4. Кейекбаев Ж.Ф. Хәзерге башкорт теленең лексикаһы һәм фразеологияһы. – Өфө, 2002.
5. Солтанбаева Х.В. Башкорт теле. Педагогия колледждары һәм училищелары өсөн дәреслек. – Өфө, 2010.
7. Сәйетбатталов Ғ.Ғ. Башкорт теле. 2-се том. Кушма һөйләм синтаксисы. – Өфө, 2002.
8. Әхтәмов М.Х. Хәзерге башкорт теле: Лексикология. Фразеология. Лексикография. – Өфө, 2002.
9. Зәйнуллин М.В., Ишбулатов Н.Х. Хәзерге башкорт әҙәби теле. Фонетика. Морфология. – Өфө, 2002.
10. Ишбирзин Э.Ф. Башкорт телендә һүз йәки ижек баһымы мәсьәләһе // Башкортостан уҡытыусыһы. 2004, № 12.
11. Ишбулатов Н.Х. Башкорт әҙәби теле нормаларының камиллашыуы һәм үҫеше // Башкортостан уҡытыусыһы, 2002. № 4.
12. Ишбулатов Н.Х. Башкорт орфоэпияһы һәм уны уҡытыуҙың фәнни-методик үзәге // Башкортостан уҡытыусыһы, 2004. № 11.
13. Ишбулатов Н.Х. Башкорт телендә баһым. // Башкортостан уҡытыусыһы. 2002, № 2.
14. Ишбулатов Н.Х. Хәзерге башкорт теле. – Өфө, 1972.
15. Каһарманов Ғ.Ғ. Башкорт теленең ябай һөйләм синтаксисы. – Стәрлетамак, 2003.
16. Кейекбаев Ж.Ф. Башкорт теленең фонетикаһы (тасуири һәм сағыштырма-тарихи тикшеренеү тәҗрибәһе). – Өфө, 2002.
17. Кейекбаев Ж.Ф. Хәзерге башкорт теле. – Өфө, 2001.
18. Тикеев Д.С. Хәзерге башкорт теле. Ябай һөйләм синтаксисы. – Өфө, 2002.